

Frodighed i Fosdalen.

Fra Lerup Kirke er der skilte, der viser hen til Fosdalen. Den er på dette sted omkranset af frodige løvtræer og ikke mindst kaprifolie, der i skumringen dufter særligt intenst. På den første strækning går dalen stejlt nedad, mens den nedre del er mere åben. Oprindeligt var hele dalen fri for træer og anden vegetation, for området blev

holdt åben af græssende dyr. Plantedækket bestod kun af lyng og lave krat. Men da Fosdalen og Lien blev fredet, ophørte græsningen, hvorefter området overraskende hurtigt sprang i skov. I dag kender man, som så mange andre steder, betydningen af at pleje og vedligeholde fredede områder. For bliver de overladt til sig selv, sker der uvilkårligt en helt naturlig indvandring af pionerplanter, der med tiden slører eller skjuler dét landskab, man oprindeligt ønskede at bevare. I dag udfører statsskovdistriktet derfor en nænsom, men nødvendig pleje af området.

Mens man står ved toppen af Fosdalen, omgivet af alt det frodige grønne, kan det måske være nok så svært at forestille sig, at den lave slette, der breder sig ud ved foden af dalen, i virkeligheden er en gammel havbund. - Måske hjælper det, hvis man i tankerne forestiller sig landskabet helt nøgent og alt det grønne barberet væk. Så ville man tydeligt kunne se, at Fosdalen skærer sig dybt ind i den stejle skrænt, der danner en markant grænse til den flade og åbne slette, der fortsætter helt ud til Jammerbugten.

Som det så ofte nærmest er reglen frem for undtagelsen i geologi, må man derudover prøve at forestille sig et miljø og en fordeling af land og hav, der er helt forskelligt fra det nuværende. Forestiller man sig derfor, at man sådan med et snuptag kan spole tiden tilbage til Stenalderen, vil man se, at havet på det tidspunkt gik helt op til den stejle skrænt. Årsagen til, at havet på dette tidspunkt oversvømmede dele af de kystnære områder i Nordjylland, skyldtes dels, at landet endnu var påvirket af den nedpresning, som de enorme ismasser havde påvirket landet med, dels at det generelle havniveau stod højere som følge af afsmeltningen af gletscherisen. Kystskrænten er særligt flot og tydelig i det område, der kaldes Lien, som er fremkommet ved havets erosion i det gamle istidslandskab. Da de sidste ismasser endeligt var smeltet væk fra Skandinavien, stod

havet på sit hidtil højeste niveau. Flere steder i Nordjylland har man fundet strandaflejringer langt inde på landjorden der viser, at havet visse steder har stået op til 30 meter højere sammenlignet med i dag.

I slutningen af Stenalderen var landjorden imidlertid ved at indstille sig efter de nye forhold, der gjorde sig gældende. Landet havde hævet sig som resultat af, at de enorme ismasser var forsvundet. Denne landhævning foregik forsinket i forhold til havniveauet, og på et tidspunkt overhalede den stigningen i havet. Herved blev de områder, der i begyndelsen af Stenalderen var oversvømmet, hævet op over havets overflade.

Lien set fra den hævede havbund fra Stenalderen.

Foran Lien ved foden af Fosdalen ses resultatet af landhævningen rigtigt tydeligt. Den 1,5 – 3,5 kilometer brede slette er således gammel havbund. Flere steder kan man se stadier i kystens udvikling i form af strandvolde, der dog visse steder er dækket af flyvesand, der er blæst sammen i lave klitter i nyere tid.

Selve Fosdalen er ikke dannet i forbindelse med hverken stigning i havniveau eller den efterfølgende landhæv-

ning. Den er alene et resultat af regnvandets erosion i den gamle kystskrænt og er således dannet efter dette tidspunkt. Men selv i dag kan man iagttage, hvordan vandet eroderer i skrænten. Et lille vandløb finder stadig vej ned over den gamle kystskrænt i bunden af Fosdalen for til sidst at løbe ud over den brede slette. I dag har vandløbet ikke de dimensioner, det havde tidligere, men dets tilstedeværelse er med til at tydeliggøre den proces og den erosion, som rindende vand skaber.

Bruger man Lerup Kirke som udgangspunkt for en gåtur i Fosdalen og Lien, kan man næsten ikke undgå at se stedets helligkilde. "Vor Frue Kilde" blev indtil slutningen af 1500-tallet besøgt af mange syge på Maria Bebudelsesdag på grund af dens helbredende vand. Som ved så mange andre helligkilder opstod der også her et marked, "Lerup Kildemarked". Det udartede sig med tiden så lystigt, at kongen endte med at forbyde markedet, da

sognepræsten gentagne gange havde klaget over de besøgendes opførsel. For intet marked uden dans, druk og slagsmål. Efter forbuddet flyttede markedet straks til en anden egn.

Som så mange andre steder i Nordjylland består undergrunden af kalk. Her ved Fosdalen og Lien består kalkoverfladen af skrivekridt. Kridtet er ikke blottet lige her, men umiddelbart vest herfor, ved Svinkløv, går kridtet i dagen. I dag er stedet desværre vokset helt over med træer og buske, så man må helt tæt på for at se det.

Andet:

Naturcenter Fosdalen
Fosdalvej 69
9460 Brovst
<http://www.naturcenterfosdalen.dk/>

Det klinger af norsk romantik

Navnene vidner om at egnen har haft nære forbindelser til Norge. I gammel tid var der da også livlig trafik mellem Danmark og Norge, idet fragtskuder sejlede korn til Norge og tog tømmer med tilbage. Lien er en meget markant skrænt, der ligger på tværs af Fosdalen. Begge steder er ikke mindre end et lille stykke Norge, hvilket formodentlig har givet inspiration til stedernes navne. Begge steder er ikke alene særdeles charmerende, men i geologisk henseende nærmest skoleeksempler på landets og havets foranderlighed i tiden efter istiden.

Hvor:

14 kilometer nordvest for Fjerritslev i Nordjylland mellem Hjortdal og Tranum. Et godt udgangspunkt for en vandretur i Fosdalen er rasteplassen nær Lerup Kirke.

Koordinater:

57.125665
9.420197

Find flere steder på:
www.geus.dk/naturperler

GEUS

www.geus.dk

Tekst:

Geolog og naturvejleder Tove Stockmarr